

*М. К. Чеботарьов,
м. Харків, Україна*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Складна суспільно-політична, соціально-економічна і виробнича ситуація в Україні висуває принципово нові вимоги до системи освіти. Її завданням має бути забезпечення високої професійної і соціальної компетентності майбутніх фахівців. Якщо їх професійна підготовка традиційно певною мірою ще турбує науково-педагогічний склад і керівництво вищої школи, то виховна складова цієї підготовки майже відверто нехтується. В результаті порушується системна цілісність навчально-виховного процесу, а студенти не отримують належних навичок соціальної компетентності.

В той же час потреба у відповідних навичках постійно зростає. Загальна демократизація суспільного життя, чітке усвідомлення тієї визначальної ролі, яку відіграє особистісний чинник у забезпеченні належного рівня ефективності суспільного виробництва зумовлюють необхідність поширення командних методів діяльності. Однак значна частина фахівців виявляється неготовою до них. І основна причина цього становища полягає у відсутності відповідної їх підготовки. До того ж, їм не притаманна й належна відповідальність за спільну командну діяльність, за її результати і за психологічний клімат в команді. На глибоке переконання автора, істотна частка провини за цей стан лежить саме на системі освіти, яка не змогла забезпечити належного формування у своїх вихованців почуття відповідальності.

В умовах же істотного, ще ніколи раніше небаченого розвитку науково-технічних знань і технологій та суспільних відносин, проблема підвищення особистої відповідальності кожного працівника набуває особливої гостроти і значущості. Значущість цього завдання зростає ще й через його інтегруючу функцію. Завдяки їй забезпечується системна цілісність процесів навчання і виховання майбутніх фахівців, їх соціалізації та особистісного розвитку. Так, низький рівень відповідальності педагогів і системи освіти у цілому призводить до істотних недоліків у формуванні професійної і соціальної компетентності фахівців, їх духовності, загальної і професійної культури. Особливо необхідно підкреслити їх недостатню особисту відповідальність. Тому проблематичною лишається сама можливість подолання глибокої кризи, забезпечення соціально-економічного відродження України і зростання добробуту народу.

Формування відповідальності слід вважати невід'ємним компонентом особистісного розвитку студента, який є центральною проблемою педагогіки вищої школи. Істотні зміни в цілях, змісті й характері суспільного виробництва зумовлені появою і широким використанням інноваційних високих технологій, швидкою трансформацією відкриттів і винаходів у нові

пристрої й технології. Це скорочує цикл старіння й оновлення технологій через гостру конкуренції як неодмінний атрибут ринкової економіки. А це теж підвищує роль моральної і професійної відповідальності фахівця за можливі результати і наслідки його діяльності, за їх вплив на людей і природне середовище.

Сьогодні людська цивілізація переходить до нового, інноваційного типу світового розвитку. М. М. Гуревичов, О. С. Пономарьов та О. Г. Романовський цілком слушно вказують, що «інноваційним слід вважати такий новітній тип світового розвитку, при якому науково-технічний і соціально-економічний прогрес не тільки істотно прискорюється, а й стає невід'ємним атрибутом всієї світової спільноти, незалежно від того, на якому етапі свого технологічного розвитку знаходиться та чи інша країна; інновації охоплюють всі сфери людської діяльності і всі галузі суспільного виробництва; основою розвитку стають інвестиції у наукові дослідження й освіту; найважливішу роль відіграє формування і розвиток інноваційного мислення кожної людини і максимальне використання її креативних здібностей; для підвищення ефективності суспільного виробництва його організація та управління також формуються на інноваційних принципах» [1, с. 14-15].

Завдання вищої школи з формуванні належної професійної і моральної відповідальності фахівців набуває актуальності ще й через помітне посилення ролі такого чинника, як поширення ситуацій невизначеності й ризику. Саме тому студентам необхідно прищеплювати навички інноваційного мислення, здатність рішуче відмовлятися від застарілих уявлень. Їх же відповідальність полягає в обов'язковому аналізі всіх можливих альтернативних варіантів діяльності, щоб за його результатами й прогнозу можливих наслідків обирати найдоцільнішу стратегію діяльності.

Формування відповідальності студентів залежить від відповідальності педагогів, усвідомленням ними моральної відповідальності за результати і якість навчання, виховання і особистісного розвитку студентів. На думку Г. П. Васяновича, «у процесі педагогічної діяльності керівники, студенти, учні, дають оцінки моральної відповідальності педагога. Причому слід враховувати, що об'єктивна моральна оцінка сприяє формуванню високої свідомості, орієнтує виявлення моральної відповідальності суб'єкта у перспективному аспекті, спрямовує відповідальність у русло ретроспективності. У моральну оцінку включаються дії педагога, які можуть бути кваліфіковані з погляду його поведінки в суспільстві, педагогічному колективі, стосовно інших співробітників-колеги» [2, с. 154].

На жаль, сьогодні у вищій школі трапляються хоча й поодинокі, але все ж неприйнятні випадки аморальності окремих викладачів, які перетворюють свою діяльність на бізнес, виставляючи студентам будь-яку оцінку не залежно від реального рівня його знань, а залежно від отриманої суми хабара. Рішуче засуджуючи такі випадки, ми кваліфікуємо їх не як безвідповідальність, а як карний злочин, абсолютно несумісний з високим призначенням педагога.

Ми рішуче відмежовуємося від цих ганебних вчинків і підкреслюємо, що справжні педагоги відрізняються від «бізнесменів від освіти» не тільки високою відповідальністю, порядністю і прагненням до постійного самовдосконалення, підвищення своєї професійної компетентності і педагогічної культури. Адже на студентів істотний вплив здійснює саме особистість педагога.

Література:

1. *Гуревичев М. М., Пономарев А. С., Романовский А. Г.* Инновационный тип мирового развития: текст лекций. – Харьков: НТУ «ХПИ», 2010. – 86 с.
2. *Васянович Г. П.* Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. – Львів: Норма, 2005. – 344 с.